

ՄԱՀ

ԵՐԵՎԱՆԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՅԻ ԱՆՎԱՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ
ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ԴԻՐԵԿՏՈՐ, ՊՐՈՖԵՍՈՐ, ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ
ԼԵՎՈՆ ՍՏԵՓԱՆԻ ԽԱՉԻԿՅԱՆԻ
(1918—1982)

1982 թվականի մարտի 12-ին, 64 տարեկան հասակում, երկարատև հիվանդությունից հետո, վախճանվեց նշանավոր գիտնական, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի գիտահետազոտական ինստիտուտի՝ Մատենադարանի դիրեկտոր, հանրապետության գիտության վաստակավոր գործիչ, Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս, դոկտոր, պրոֆեսոր Լևոն Ստեփանի Խաչիկյանը:

Հայրենական գիտությունը մեծ կորուստ կրեց, իսկ Հայոց Հայրապետը՝ մեծ վիշտ, որի հետ հանգուցյալը կապվել էր մեծ բարեկամությամբ:

Նորին Սուրբ Օծությունը այս տխուր առիթով մարտի 15-ին ցավակցական սրտառուց մի գիր էր ուղարկել սգակիր տիկին Արմինե Խաչիկյանին և ընտանիքին: Սույն ցավակցական գիրը հրատարակվել է «Էջմիածին» ամսագրի այս համարում (էջ 11):

Պրոֆ. Լևոն Ս. Խաչիկյանը ծնվել է 1918 թվականի մայիսի 1-ին Երևան քաղաքում: Սովորել և ավարտել է Երևանի պետական համալսարանը և ապա 1940—1954 թվականներին աշխատել է Մատենադարանում և Հայկական ակադեմիայի պատմության ինստիտուտում: Նա 1954 թվականից մինչև իր կյանքի վերջը եղել է Մատենադարանի դիրեկտորն ու ղեկավարը:

Վաստակաշատ ու անվանի գիտնականը

իր ողջ կյանքը նվիրել է միջնադարյան Հայաստանի մշակույթին ու պատմությանը, տընտեսական կյանքի ուսումնասիրությանը:

Պրոֆ. Լ. Խաչիկյանի անվան հետ է կապված աղբյուրագիտական ծավալուն ու արժեքավոր մի գործ, որը 14—15-րդ դարերի հին հայկական ձեռագրերի հիշատակարանների քառահատոր ուսումնասիրությունն էր: Նրա գրչին են պատկանում նաև ավելի քան 150 մենագրություններ, հոդվածներ, միջնադարյան բնագրերի հրապարակումներ, Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի, Եղիշեի, Գրիգոր Տաթևացու, հայ մշակույթի այլ մեծ երախտավորների մատենագրական վաստակին, գիտական գործունեությանը նվիրված աշխատություններ:

Հանգուցյալը եղել է «Բանբեր Մատենադարանի» խմբագիրը. «Հայ ժողովրդի պատմության» ակադեմիական բազմահատորյակի և «Հայկական հանրագիտարանի» խմբագրական կոլեգիայի անդամ:

Մարտի 21-ին, կիրակի օրը, Մայր տաճարում, ս. պառարագից հետո, Ավագ Բեմի առյանում, Հայոց Հայրապետի նախագահությամբ, կատարվում է հոգեհանգստյան հանդիսավոր օրարողություն՝ ի հիշատակ նորոգ հանգուցյալ Լևոն Ս. Խաչիկյանի հիշատակին:

Հոգեհանգստյան արարողությունից առաջ Վեհափառ Հայրապետը առաջնորդվում է Ավագ Խորանի բեմ և խոսում հետևյալ հուպիչ մահախոսականը.

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅԲԱՊԵՏԻ ԽՈՍՓԸ ՄԱՅԻ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

(21 մարտի 1982 թ.)

«Յանուն Հօր և Որդույ և Հոգույն Սրբոյ, ամեն»:

«Ուղիղ եղիցին աղօթք մեր, որպէս խոնկ առաջի քո, Տէր»:

Թող մեր աղօթքները խոնկի նման ուղիղ բարձրանան դէպի քեզ, Տէր Աստված:

Այսօր, սիրելի ժողովուրդ, հավաքվել ենք բոլորս այստեղ աղօթելու, Մենք սրտանց փափագում ենք, աղերսում ենք, որ իրոք մեր աղօթքները ուղիղ բարձրանան դէպի երկինք: Որովհետև այսօր մեր աղօթքը մի արդար հոգու համար է, մի արդար հոգու տեր մարդու համար, որի գործն էլ, որի առաքելությունն էլ մեր ժողովուրդի կյանքում, արդար և սուրբ են եղած:

Պիտի աղօթենք՝ նորոգ հանգուցյալ ակադեմիկոս, պրոֆեսոր Լևոն Խաչիկյանի հոգվույն խաղաղության և լուսավորության համար: Մի մարդ, որ իր ողջ գիտակցական կյանքը նվիրաբերել էր մեր ժողովուրդին, մեր վերածնված հայրենիքին: Եվ այդ գիտակցությամբ աշխատել էր նա բազում տարիներ, իբրև ղեկավար, առաջնորդող ոգին՝ մեր մայրաքաղաքի Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի:

Ինչքան ես կարողացա ճանաչել նրան, մանավանդ վերջին տարիներին, զգացի և միշտ հաստատեցի նրա հոգու խորքում, մեր ժողովուրդի վերածննդի զգացմունքը, որ մոլիշ ուժ էր հանդիսանում, ինչպես ուրիշներին, նաև նրա համար: Նա մեր անցյալի ողբերգություններին քաջ ծանոթ անձնավորություն, հոգեպես մխիթարված էր այսօրվա մեր իրականությամբ, հայոց պատմության սովետական այս դարաշրջանի ազգային վերածնունդով, որ իրողություն է և մխիթարություն բոլոր ճշմարիտ հայ մարդկանց համար՝ լինեն նրանք Հայաստանում կամ արտասահմանում ապրողներ: Պրոֆ. Լևոն Խաչիկյան ողբնշնչված էր արդի վերածնունդով և այդ գիտակցությամբ նվիրված էր մեր առաքելության իբրև ղեկավարը, տնօրենը Մաշտոցյան Մատենադարանի: Եվ իրոք, Մատենադարանը այս վերջին տասնամյակների մեր ազգային-մշակութային վերածնունդի ճանապարհին՝ կենտրոնական տեղ է գրավում, գերազանցապես հայկական և ազգային, անշուշտ՝ մեր երկրի ուրիշ հիմնարկների և հաստատությունների կողքին, ինչպիսիք են գիտությունների ակադեմիան, համալսարանը, արդի գրականությունը, ծաղկող արվեստները և այլն: Այդ բոլորը մեկ ամբողջական ներդաշնակություն են կալ-

մում մեր կարծիքով և այս բոլորի կենտրոնում ահա իր ինքնություն, բախտորոշ առաքելությունը շարունակում է կատարել Մատենադարանը:

Մենք, մանավանդ հայերս, փոքր ժողովուրդ, կամ ավելի ճիշտ փոքրացված ժողովուրդ՝ չար ճակատագրի բերումով, չենք կարող պարծենալ ո՛չ մեր համրանքով, ո՛չ մեր երկրի սահմանների ընդարձակությամբ, ո՛չ մեր այլ և այլ նյութական կարեկիտություններով, բայց արդարորեն կարող ենք պարծենալ և հպարտ լինել աշխարհի առաջ մեր մշակույթով, մեր հին և արդի մշակույթի արժեքներով:

Ազգություն, ազգային, նշանակում է մի մշակութային առաքելության իրականացում այս աշխարհի վրա: Եվ ազգությունները արժեն այնքան, ինչքան արժեքներ ստեղծել են իրենց մշակույթով:

Այսպես է, որ մեր ժողովուրդն էլ իր ուրույն տեղն է գրավում այս աշխարհի վրա, մանավանդ այս վերջին 60 և ավելի տարիների շրջանում, երբ կազմակերպվեց վերջապես մեր պետական կյանքը և հայ մշակույթն էլ սկսեց իր նոր վերածնունդը ապրել, նոր արժեքներ ստեղծելով հների կողքին: Որովհետև մի ազգ չի կարող գոյատևել միայն իր անցյալի արժեքներով, պետք է նրա ստեղծագործական պրոցեսը շարունակվի նաև մեր օրերին, որպեսզի կարողանանք բանալ նաև ապագայի դռները մեզ համար:

Ահա այս լուսավոր ճանապարհի վրա ըսքանչելի է առաքելությունը Մատենադարանին, որ ոչ միայն սովորական իմաստով գրադարան է, կամ մի տեսակ թանգարան, ոչ էլ անշուշտ մի տեսակ պատճենահան մեքենա, այլ անցյալի լույսերը ուղիղ և խելացի կերպով ընտրելով, վառնալով մեր օրերին բերող, վերարժեքող հաստատություն, այդ լույսերով արգասավորելու համար մեր նոր մշակույթի զարգացման ընթացքը:

Ես մի քանի խոսքերով գովքը հյուսեցի մեր Մատենադարանի: Եվ դրանով իսկ, կըխորհիմ, գովքը հյուսած եղա հանգուցյալ պրոֆեսոր Լևոն Խաչիկյանի, որովհետև առավելապես ինքն է, որ իր մտքի պայծառ չլույսով, իր հոգու ջերմությամբ, իր հայաբուր հոգու ջերմությամբ այս մակարդակին, այս առաքելության բարձունքին հասցրեց Մատենադարանը մեր օրերին: Նա հանդիսացավ, տարիներ շարունակ, ոչ միայն սովորական իմաստով տնօրենը և ղեկավարը այդ հիմնարկության, այլ նաև ողբնշնչող ուժը, առաջնորդող հմուտ մշակը և դաստիարակը, ուղիղ ճանապարհը գտնողը, որպեսզի Մատենադարանը ծառայի, իրապես, իր արդի ազգային մշակութային առաքելության այնպես,

ինչպես մի քանի խոսքով փորձեցի ես բնորոշել զայն:

Պրոֆ. Լևոն Խաչիկյան, բացի իր գիտնականի արժանիքներից, նաև ապնիվ մարդ էր և հարազատորեն հայ մարդ: Իր համեստությամբ, իր հոգու քաղցրությամբ, իր ընկերասիրությամբ և մարդասիրությամբ, նա նույնպես փայլում էր մեր կյանքում: Եվ նրա համբավը տարածված էր աշխարհով մեկ: Բազում անգամներ, Իմ արտասահմանյան ուղևորությունների ընթացքում, հաստատել եմ այս իրողությունը: Վերջին անգամ, անցյալ տարի, Վիեննայում, երբ ուրախությունը ունեցա հանդիպում ունենալու Ավստրիոյ ազգադեմիայի նախագահի հետ, Ինձ համար հաճելի անակնկալ եղավ, որ նա Հայաստանը հիշելով, առաջին հերթին հիշեց անունը պրոֆ. Լևոն Խաչիկյանի, մեծ գնահատանքով և հիացումով դեպի նրա գործը, դեպի մեր Մատենադարանը:

Ահա թե ինչու մենք բոլորս, մեր ժողովուրդը, մեր հայրենիքը կորցրեցին իրենց ամենաարժանավոր զավակներից մեկին: Ճիշտ է, մահը բնական երևույթ է և պետք է խոսարհվենք այդ իրողության առաջ, բայց երբ այդ մահը վաղաժամ է լինում, անշուշտ որ մեծ է դառնում մեր կակիծը, մեր վիշտը, մանավանդ, երբ անհետացողը տակավին երկար տարիներու աշխատանքի հնարավորություն ուներ, միշտ Մատենադարանի բարձունքի վրա կանգնած:

Ավա՛ղ, նրա կյանքի ոսկի թելը շուտ կը տըրվեց, և նա բաժանվեց մեզանից, իր հետև թողնելով մեծ վաստակ և բարի հիշատակ:

Ես վստահ եմ, որ նրա ո՛չ վաստակը, ո՛չ էլ պայծառ հիշատակը չեն կորչելու: Ոչ միայն չեն կորչելու, այլ մնալու են իբրև առաջնորդող ոգի և ուղեցույց, նրա գործը շարունակողների համար, Մատենադարանի ողջ

անձնակազմի համար, մի անձնակազմ, որ իսկապես մի տեսակ, պիտի առնի ես, զինվորյալ միաբանություն է՝ նվիրված մեր մշակույթի հին գանձերի վերարժեվորման գործին, նոր ձևապարհներ բացելու գործին՝ մեր այսօրվա մշակութային կյանքի հորիզոնի վրա:

Ահա այդ առաքելությունն է, որ Մենք վրտահ ենք, շարունակվելու է Լևոն Խաչիկյանի ոգով և նրա գծած ձևապարհով:

Այս տխուր առիթով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, մեր Գերագույն Հոգևոր Խորհուրդի և մեր ողջ միաբանության անունից ներկայացնում ենք մեր ցավակցությունները վշտակից տիկին Արմինեին, ընտանիքի բոլոր հարազատներին, Մատենադարանի բոլոր աշխատողներին և բոլոր սգակիրներին, որոնք այստեղ հավաքված են, և պատրաստվում ենք աղոթել մեծանուն հանգուցյալի հոգվույն հանգստյան և խաղաղության համար:

Մեր գիտակցության մեջ, և ապագա սերունդների, Մատենադարանի ձակատին միշտ պիտի կարդանք ոգեղինացած անունը Լևոն Խաչիկյանի:

ԼՈ՛ՅԱ և օրինություն՝ նրա արդար հոգուն:

ԼՈ՛ՅԱ և օրինություն՝ նրա մեծ վաստակին:

«Ուզո՞ղ եղիցին ազօք մեր որպէս խոնկ առաջի քո, Տէր, ամէն»:

Այնուհետև հանգոցյալի ընտանիքի, Մատենադարանի կոլեկտիվի անդամներին և ընկերներին Վեհաբանում ընդունում է Հայոց Հայրապետը, մի անգամ ևս ոգեկոչում հիշատակը մեծավաստակ գիտնականի, հմուտ հայագետի, բյուրեղյա մաքրության տեր հայորդու, ապնիվ քաղաքացու, ընտանիքի նվիրված առաքինի ամուսնու և հոր, և մխիթարության, սփոփանքի Իր սրտի խոսքն է ասում բոլոր ներկաներին:

